

Akademien för utbildning och ekonomi

Inkludering på förskola och skola

- En studie om några pedagogers upplevelser om en skola
för alla

Beatrice Andersson & Maria Lahtinen

December 2010

Examensarbete 15 HP

Pedagogik C

Examensarbete

Handledare: Inga-Lill Stefansson

Examinator: Peter Gill

Andersson, B., & Lahtinen, M. (2010). *Inkludering på förskola och skola: En studie om några pedagogers upplevelser om en skola för alla*. Examensarbete i pedagogik. Lärarprogrammet. Akademin för utbildning och ekonomi. Högskolan i Gävle.

Abstract

I dagens skola är pedagogens uppdrag att sträva efter en skola för alla, där alla elever oavsett kunskap, bakgrund och förutsättningar ska ha samma rätt till utbildning. Därför var syftet med denna studie att få ökad kunskap om inkludering och få reda på hur pedagoger på förskolan/skolans tidigare år arbetar med detta samt vilka upplevelser och kunskaper de har om ämnet. I en inkluderande verksamhet är skolan anpassad till alla barn/elever oavsett förutsättningar. Vår studie riktade sig mot elever i behov av särskilt stöd i allmänhet och ingen speciell diagnos eller särskilt behov. För att få svar på våra frågeställningar som var hur pedagoger upplever och arbetar med inkludering utefter styrdokumentet, samt om förskollärare/lärare arbetar på samma sätt, genomförde vi fyra kvalitativa intervjuer. De utvalda i intervjuerna var två förskollärare och två lärare med erfarenheter av elever i behov av särskilt stöd. Resultatet visade att pedagogerna till stor del är positiva till inkludering, men är dock något kritiska och ansåg att mer resurser behövs. Det gemensamma hos samtliga pedagoger var att de strävar efter att få alla elever att känna sig lika mycket värda, samt att de försöker anpassa undervisningen till alla elevers behov oavsett förutsättningar.

Nyckelord: Inkludering, en skola för alla, elever i behov av särskilt stöd, förskollärare, lärare, styrdokument

Innehållsförteckning

Inledning.....	1
Syfte och frågeställningar.....	2
Bakgrund	3
Vad är inkludering?	3
Vad säger styrdokumentet?.....	4
För- och nackdelar med inkludering	6
Arbetsätt.....	8
Metod	10
Undersökningsmetod.....	10
Urval.....	10
Etiska aspekter.....	11
Genomförande av intervjuer.....	12
Resultat.....	13
Informanternas bakgrund och erfarenheter av elever i behov av särskilt stöd.....	13
Förskolläraernas upplevelser om inkludering	13
Läraernas upplevelser om inkludering	15
Sammanfattning resultat.....	18
Diskussion och egna reflektioner	19
Våra tankar om inkludering.....	19
Arbetsätt.....	20
För- och nackdelar med inkludering	21
Styrdokument	23
Avslutande reflektioner	23
Metoddiskussion.....	25
Referenser.....	26
Bilagor.....	28
Intervjuguide	28

Inledning

Tänk dig tanken att som pedagog kunna få alla sina elever att känna sig lika mycket värda, att bli accepterade oavsett förutsättningar och behov, och att få känna trygghet och gemenskap oavsett bakgrund och kunskap. Detta är möjligt om man i skolan utgår från begreppet ”en skola för alla” och där skolan arbetar för inkludering.

Enligt Nilholm (2007) kan begreppet inkludering förklaras så som att skolmiljön skall anpassas så att den passar alla elevers olikheter. ”En skola för alla” ses ofta som en ouppnåelig vision, där alla elever oavsett brister, funktionsnedsättningar, ras, etnicitet eller kön skall undervisas tillsammans. Men när maktens styrdokument slår fast vid denna vision om allas lika möjligheter som skolläring och pedagoger förväntas uppfylla, förvandlas visionen till konkreta krav som ska förverkligas i skolans vardagliga arbete.(Assarson, 2009).

Vi har valt att skriva om detta ämne för att vi anser att det är alla pedagogers skyldighet att utgå från att skapa en skola för alla, och även styrdokumentet styrker detta. Hur tänker egentligen pedagoger på förskolan och skolan om detta viktiga ämne? Och vad har de för kunskaper?

Sverige undertecknade 1994, tillsammans med de flesta andra staterna inom UNESCO¹, en deklARATION där medlemsländerna förband sig att arbeta för alla elever i skolan oavsett förutsättningar. Deklarationen har fått namnet Salamancadeklarationen. (Assarson, 2009). I den framkommer det hur viktigt det är att skapa en skola för alla där ”elever i behov av särskilt stöd måste ha tillgång till ordinarie skolor som skall tillgodose dem inom en pedagogik som sätter barnet i centrum och som kan tillgodose dessa behov”.

(Salamancadeklarationen, 2006, s.9). Som blivande pedagoger anser vi att inkludering är något som vi kommer att stöta på under vårt framtida yrke och vill därför ha mer kunskaper om detta. Under utbildningens gång har vi haft verksamhetsförlagd utbildning vid flera tillfällen och har då uppmärksammat att det även kan finnas viss problematik för att få en fungerande inkludering. Som vi tidigare nämnt, att ”en skola för alla” kan ses som en ouppnåelig vision, kan det även ses som en stor och givande utmaning att få en fungerande

¹ Unesco är en organisation inom FN för samarbete mellan länderna inom utbildning, vetenskap, kultur och kommunikation/information. Förkortningen står för United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization. (Svenska Unescorådet, 2010-12-08)

inkludering. (Assarson, 2009). Därför finner vi det intressant att fördjupa oss om detta. Följer pedagoger det som står i styrdokumentet när det gäller alla elevers olikheter och behov, eller hur ser verkligheten ut?

Syfte och frågeställningar

Syftet med denna studie är att få ökad kunskap om inkludering och genom kvalitativa intervjuer få reda på hur pedagoger på förskolan och skolans tidigare år arbetar med detta samt vilka upplevelser och kunskaper de har om ämnet.

- Hur upplever några pedagoger på förskola och skola inkludering?
- Hur arbetar några pedagoger för att främja alla elevers olika behov och vad har de för kunskaper om detta?
- Arbetar pedagoger på liknande sätt när det gäller inkludering?
- Arbetar pedagogerna utefter styrdokumentet när det gäller inkludering?

Bakgrund

I bakgrundsdelen som följer har vi valt att skriva om tidigare forskning och förklara olika begrepp som vi kommer använda oss av i studien. Vi har delat upp bakgrunden i olika rubriker som är lämpliga för vår studie.

Vad är inkludering?

Nilholm (2007) påvisar att redan under 1950-1960 talet lanserades begrepp som integration och mainstreaming. Innebörden av dessa begrepp är hur elever i behov av särskilt stöd bör undervisas och hur de ska bli delaktiga i de ordinarie skolmiljöerna. Skrtic (1995) i Nilholm (2007) menar att det senare lanserades ett nytt begrepp, inkludering. Det som framför allt skiljer sig åt mellan integrering och inkludering, är att inkludering innebär att det är skolan som ska organiseras så att den även passar elever i behov av särskilt stöd och inte eleven som ska anpassa sig efter skolan. Vidare menar Rosenqvist (2003) i Linikko (2009) att integration, som begreppet kallades innan, kan beskrivas som att någon som blivit utanför blir placerad och ska anpassa sig till resten av gruppen och deras villkor. Ravaud och Stiker (2001) i Linikko (2009) menar att begreppet inkludering kan beskrivas som att en elev ska känna sig delaktig och respekterad för den han eller hon är, utan att behöva anpassa sig efter resten av gruppen och efter någon särskild mall.

Enligt Nilholm (2007) finns det tre olika perspektiv som är avgörande när det gäller synen på allt som har med specialpedagogik att göra. Det första perspektivet kallar han för det kompensatoriska perspektivet, som utgår ifrån att kompensera individer för deras problem. Man identifierar olika typer av problemgrupper och söker efter de grundläggande processer som kan bidra till förståelse av gruppens problem, för att sedan finna åtgärder för att kompensera individerna. ”Denna forskning har sin grund i en medicinsk/psykologisk tradition, där diagnostisering blir central, eftersom forskningen, för att generell kunskap ska nås, kräver att man kan arbeta med grupper som uppvisar samma typ av problem osv.” (Nilholm 2007, s.25).

Det andra perspektivet kallar Nilholm (2007) för det kritiska perspektivet. I relation till det kompensatoriska perspektivet där det hävdas att problemen ligger hos individen, betonas det i det kritiska perspektivet att orsaken till skolmisslyckanden ligger utanför eleven och att man måste finna problemet utanför eleven. Moderna utbildningssystem är enligt det kritiska perspektivet en lösning för att kunna hantera eleverns olikheter och detta kan leda till att

specialpedagogiken kan försvinna. ”Det gemensamma är tanken på att specialpedagogiken uppstår till följd av sociala processer, såsom sociokulturellt förtryck, professionella intressen och skolans misslyckanden, vilket implicerar att om sociala förändringar sker kan specialpedagogiken komma att upphöra.” (Nilholm 2007, s.59).

I det tredje perspektivet, som kallas för dilemmaperspektivet riktas det kritik mot de andra två perspektiven. För det första riktas det kritik mot företrädarna för det kritiska perspektivet som tror att de kan lösa problemen med moderna utbildningssystem. Inom dilemmaperspektivet anses det att även fast specialpedagogiken upphör så kvarstår problemen i andra former. Vidare kritiseras det kompensatoriska perspektivet utifrån ett dilemmaperspektiv, framförallt anses det att det finns risker med att stora grupper av barn kommer att definieras som avvikande och annorlunda och att särskilda individer kan komma att pekats ut.

Nilholm (2007) tolkar skillnaden mellan ett kritiskt perspektiv och ett dilemmaperspektiv när det gäller inkludering på följande sätt: Inkludering har ett positivt värde om man utgår från det kritiska perspektivet, medan inkludering enligt ett dilemmaperspektiv är mer inriktat mot studiet av sociala processer och maktprocesser när det gäller hanterande av elevers olikhet.

Andersson (2007) använder också inkludering som begrepp och påpekar att det är viktigt att känna till begreppet, för utan förståelse så uteblir gemensam förståelse och önskat resultat. Att pedagogerna får bra utbildning och fortbildning om en skola för alla är också viktigt. ”Det är viktigt att inte söka hindren hos individen/eleven, vilket är vanligt, utan att söka dem i miljön, personalen och de situationer som erbjuds.” (Andersson 2007, s.35)

Vad säger styrdokumentet?

Alla som arbetar i skolan ska följa styrdokumentet, och sträva efter en skola för alla.

I Läroplanen för det obligatoriska skolväsendet, förskoleklassen och fritidshemmet (Lpo 94), finns detta att läsa:

”Alla som arbetar i skolan skall:

- medverka till att utveckla elevernas känsla för samhörighet, solidaritet, och ansvar för människor också utanför den närmaste gruppen,
- i sin verksamhet bidra till att skolan präglas av solidaritet mellan människor,

- aktivt motverka trakasserier och förtryck av individer eller grupper och
- visa respekt för den enskilda individen och i det vardagliga arbetet utgå från ett demokratiskt förhållningssätt.” (s.8).

I Salamanca 1994 anordnade Spaniens regering och Unesco en konferens där 25 internationella organisationer samlades för att tillsammans sträva mot målsättningen undervisning för alla och för att sedan kunna ge stöd till det ordinarie utbildningsväsendet. Detta genom att låta regeringar och organisationer vägledas till att bemöta undervisning av elever i behov av särskilt stöd. Salamancadeklarationen uppmanar alla regeringar att t ex: ”... i sina politiska riktlinjer och anslagstilldelningar prioritera förbättringarna av sina utbildningssystem så att de kan ta emot alla barn, oavsett individuella skillnader och svårigheter.” (Salamancadeklarationen, s.9).

Det påvisas också i deklARATIONEN att den grundläggande principen för den inkluderande skolan är att alla barn ska undervisas tillsammans, oavsett olikheter och olika behov. Pedagogerna måste ha kunskap om hur de på bästa sätt främjar de olika elevernas behov, genom att ha olika inlärningsmetoder, inläringstempon, använda sig av lämpliga kursplaner och av olika pedagogiska metoder. ”Specialiserad utbildning i pedagogik för undervisning av elever med särskilda behov, som leder till extra meriter, bör normalt integreras med eller föregås av utbildning och praktik som vanlig lärare, för att vederbörandes mångsidighet och flexibilitet skall säkerställas.” (Salamancadeklarationen, s.27).

Vidare konstateras det i Salamancadeklarationen att inkludering är det effektivaste sättet att bygga upp en solidaritet mellan barn med behov av särskilt stöd och deras kamrater och att sända barn till särskilda skolor bör vara en sista lösning om det påvisats att undervisning i vanlig klass inte gynnar barnets inläring och sociala behov.

I Läroplanen för förskolan (Lpfö 98) påpekas att förskolan ska anpassas efter barnen och deras behov. Barn i behov av särskilt stöd skall få detta utformat efter deras behov och förutsättningar, vilket innebär att verksamheten inte kan vara utformad lika överallt och resurserna kan inte fördelas lika. Förskolan ska hjälpa barn att utveckla olika sociala förmågor såsom:

- ”öppenhet, respekt, solidaritet och ansvar,
- förmåga att ta hänsyn till och leva sig in i andra människors situation samt vilja att hjälpa andra,
- sin förmåga att upptäcka, reflektera över och ta ställning till olika etiska dilemman och livsfrågor i vardagen,
- förståelse för att alla människor har lika värde oberoende av social bakgrund och oavsett kön, etnisk tillhörighet, religion eller annan trosuppfattning, sexuell läggning eller funktionsnedsättningar och
- respekt för allt levande och omsorg om sin närmiljö.”(s.7-8).

Sammanfattningsvis kan sägas att samtliga av dessa styrdokument, Lpo94, Lpfö98 och Salamancadeklarationen, har det gemensamma målet att uppnå en skola för alla, där den enskilde eleven sätts i centrum och där strävan är att tillgodose alla elevers olika behov.

För- och nackdelar med inkludering

Muntzing och Voss Wikström (2007) ser fördelar med en skola för alla. Så här beskriver de deras tre grundpelare när det gäller inkludering och vad som är positivt med en skola för alla. *Tryggheten* gör att misslyckanden inte är farliga och öppnar sinnet för kunskap. Dessutom skapar tryggheten en tolerans för egna och andras styrkor och svagheter. *Glädjen* som skolan och kamrater kan ge, bidrar till ett bättre lärande. Elevernas *olikheter* gör undervisningen mer bred och spännande.

Tideman, Rosenqvist, Lansheim, Ranagården och Jacobsson (2004) menar även de att inkludering är positivt. Elever med särskilda behov kan generellt sett lära sig bättre i en skola för alla, samtidigt som de kan lära sig socialt samspel och uppförande av sina kamrater i grundskoleklassen. De menar vidare att även grundskoleeleverna får fördelar med en skola för alla, de lär sig medkänsla och förståelse för andra människor. Enligt Avellan (2007) är det viktigt att barn i behov av särskilt stöd får känna sig respekterade och vara delaktiga. Om de får vara inkluderade i en vanlig klass och får uppleva det ”normala” och lära sig de sociala koderna så bidrar det till en bra förberedelse för att bli delaktig i samhället. Vidare påpekar Avellan (2007) att inkludering kan ”... skapa ett rikare, tryggare och mer tolerant samhälle, för alla parter.” (s.62).

Det är inte bara forskare som har åsikter om inkludering, även pedagoger och föräldrar.

Andersson (2001) redovisar från en undersökning om vad föräldrar tyckte om inkludering, vilket var mycket positivt. Föräldrarna menar att eleverna tidigt lär sig att umgås med alla människor, oavsett förutsättningar, vilket leder till att problem senare i livet kan undvikas och ger eleverna en förståelse för att alla är olika. En förälder till ett förståndshandikappat barn tyckte att det var viktigt att barnet fick vara med i den vanliga klassen och inte känna sig utanför, men de ville också att stödundervisningen skulle ske i klassen. Föräldern menade också att det fortfarande finns fördomar mot barn som är annorlunda och att kunskaperna hos lärarna inte är tillräckliga.

Tideman m.fl. (2004) påpekar även vissa nackdelar med en skola för alla. I vissa specifika fall kan föräldrar och lärare ha uppfattningar om att elever i behov av särskilt stöd kan störa resten av klassen och ha en negativ inverkan på dessa elever. Elever med t ex funktionsnedsättningar i en skola för alla kan också löpa risk för att inte få tillräckligt med stöd, vilket också det är en av nackdelarna med inkludering enligt Tideman m.fl. Dessutom kan det vara svårare för elever med funktionsnedsättningar att gå tillsammans med grundskoleeleverna, då de kan känna sig utanför och utan samhörighet med resten av eleverna. (Tideman m.fl., 2004)

Brodin och Lindstrand (2004) har i en intervju med en synskadad flicka fått veta att hon upplevt det positivt att få gå i en ”vanlig” klass och skulle inte kunna tänka sig något annat. Men det negativa var att det sällan fanns material anpassat för henne. Lärarna hade varken kompetens eller tid att ta fram material i tid till lektionerna, vilket bidrog till att hon fick göra mycket hemma. Flickan kände sig även ibland utpekad som t ex vid prov, då hon fick lite extra tid till skillnad från de andra. Då kände hon sig utpekad och annorlunda. Vid grupparbeten hade hon känt sig utanför och begränsad men även där handlade det oftast om att det inte fanns anpassat material till henne. Hon menade också att i en skola för alla ska det finnas förutsättningar för alla och att lärarna ska ha en så bra kompetens att de kan förbereda en skola för alla.

Brodin och Lindstrand (2004) intervjuade även en pojke som berättar att han gick på en gymnasiesärskola men tyckte inte alls att det var bra. Dels tyckte han att det var många elever som hamnade där för att de kanske blivit mobbade på den vanliga skolan och dels tyckte han att lärarna inte ställde så höga krav på eleverna. Lärarna trodde inte att eleverna kunde så mycket som de kunde, t ex fick han räkna matematik i en bok för sjundeklassare medan han kunde räkna matematik för gymnasieelever vilket han också borde då han var gymnasielev.

Samtidigt tyckte han att särskolan är bra då lärarna har bättre kompetens för att ta hand om barn med särskilda behov.

Arbetsätt

På vilket sätt kan forskning hjälpa oss att hitta lämpliga former för ett inkluderande arbetsätt? Göransson (2007) pekar på vissa perspektiv som bör ligga till grund.

- flexibilitet i anpassningsmiljöer
- skolledaren är viktig och varje skola måste tillsammans arbeta fram en samstämmighet i måldokument och undervisning
- en specifik kompetens bör finnas

Leatherman (2007) ger ytterligare förslag på hur pedagoger kan arbeta när det gäller inkludering och vad som är viktigt att tänka på. Pedagogerna som blir intervjuade i artikeln anser att de behöver utrymme och material för att tillfredsställa barnen med särskilda behov. Pedagogerna menar vidare att attityder till barn i behov av särskilt stöd spelar stor roll för en fungerande inkludering. De lärare som har bra attityd till barn i behov av särskilt stöd inkluderade dessa barn i alla aspekter i klassrummet. Detta arbetsätt uppskattades även av elevernas föräldrar, då läraren inte gjorde någon skillnad på barnen, oavsett individens behov. Pedagogerna lägger stor vikt vid att se vad eleverna *kan* göra, och inte det de *inte kan* göra, vilket bidrar till respekt för eleverna. Pedagogerna tycker också att det alltid är bra med mer utbildning och erfarenheter och att det behövs för att få ett mer framgångsrikt klassrum. Det är även viktigt att bli uppbackad av hela skolan, t ex rektorer, arbetslag och chefer för att få moraliskt stöd. Ett sätt som lärare kan ta hjälp av är att använda sig av en annan utomstående, t ex en annan lärare som kan titta på din situation och se med andra ögon och få tips och råd hur du ska göra. Deltagarna i studien ansåg sitt inkluderande klassrum som positiv inlärningsmiljö för små barn med och utan funktionsnedsättningar. Positiva attityder och med hjälp av chefer, arbetskamrater och specialpedagoger kan bidra till ett framgångsrikt klassrum.

En annan viktig aspekt för att få ett fungerande arbetsätt när det gäller inkludering, är enligt Sari, Celiköz och Secer (2009) att lärare och lärarstudenter bör få mer utbildning i specialpedagogik. De hävdar att lärare och annan personal som arbetar på en skola med inkludering ska vara utbildad inom området.

Vestlin (2010) beskriver i sin artikel ”Inkludering är normen”, en skola i Tranås där man utgår ifrån begreppet en skola för alla och där alla inkluderas i samma klass, dvs. de har gått från skilda grund- och särskolor till en inkluderande verksamhet. Ibland får de elever som behöver gå iväg till en specialpedagog, men i det stora hela är de tillsammans med sin klass. Liksom Leatherman (2007) påvisar artikeln vikten av en bra organisation inom lärarkåren och det diskuteras vad det är som krävs för att få en lyckad inkludering. Att alla elever ska känna sig lika mycket värda och att de med speciella behov inte ska känna sig utanför är en av grundpelarna enligt artikeln. Vestlin (2010) använder sig av intervjuer med både en specialpedagog och en elev. Läraren Karin Nilsson som blev intervjuad i artikeln, hävdar att det är värdegrunden och värderingar som är det viktiga när det gäller inkludering och att målen i skolan kommer i andra hand. Så småningom, när eleverna känner sig sedda och trygga fokuserar de mer på målen i skolan, säger hon. Vidare berättar Karin Nilsson att det också ställs höga krav på lärarna för att inkludering ska fungera. Att anpassa målen och kraven efter den enskilda eleven är viktigt och för att gynna alla elevers olika behov krävs samarbete och bra kunskaper hos pedagogerna, hävdar hon. Hon påpekar också att de inte är perfekta, men att de hela tiden utvecklas.

Metod

I metoddelen som följer kommer vi att så utförligt som möjligt beskriva hur vi har genomfört denna studie. Backman (1998) hävdar att metodbeskrivningen är en mycket viktig del och att den ska vara så väl beskrivande att vem som helst ska kunna göra om samma studie. Detta framhåller även Johansson och Svedner (2010) och påpekar även att författaren bör tänka sig in i läsarens situation, för att läsaren ska ha möjligheten att göra om samma studie.

Undersökningsmetod

Vi har valt att göra en kvalitativ intervju för att få reda på hur pedagoger tänker kring inkludering, och vad de har för kunskaper och arbetsätt när det gäller inkludering.

Enligt Johansson och Svedner (2010) bygger kvalitativa intervjuer på att frågorna är mer fritt formulerade än om man använder sig av strukturerade intervjuer. Detta undersökningsätt tycker vi därför passar oss bäst, för att få de mest intressanta svaren.

Vi diskuterade om vi skulle skicka ut intervjufrågorna innan intervjutillfället eller inte, och kom fram till att de borde bli mer ärliga och ej pålästa svar om deltagarna inte fick se frågorna i förväg. I stället meddelade vi dem vilket ämne vi valde att undersöka, om syftet med vår studie och om de etiska aspekterna som är viktiga att ta hänsyn till vid intervjuer. Vi valde även att inte skicka ut ett missiv till deltagarna då vi ansåg att det inte var nödvändigt då vi redan kände två av dem och redan hade en kontakt med dem.

Urval

När det gäller intervjuerna började vi med att ta reda på vad vi ville ha svar på och sedan formulerade vi frågor som vi ansåg vara relevanta till våra frågeställningar och vårt syfte.

Enligt Johansson och Svedner (2010) är det viktigt att klargöra hur man valt ut sina informanter, och varför. Vi valde att intervjua två förskolelärare och två lärare på grundskolan för att kunna jämföra deras svar kring våra frågeställningar. Två av de utvalda i vår undersökning hade vi haft kontakt med tidigare och de andra två är kollegor till dem. Vi kontaktade dem personligen, vilket innebar att vi inte använde oss av något informationsbrev. Anledningen till att vi valde just dessa att intervjua är för att de är utbildade pedagoger och har erfarenheter av att arbeta med barn i behov av särskilt stöd.

Etiska aspekter

Enligt humanistisk- vetenskapliga forskningsrådet (HSFR 1990) finns det fyra huvudkrav när det gäller forskning och intervjuer som vi har använt oss av. Dessa är:

- *informationskravet*, som innebär att forskaren skall informera den berörda om vad syftet är med forskningen. Detta gjorde vi genom att ringa/maila innan intervjutillfället och informerade dem om vad intervjun skulle handla om utan att gå in på enskilda frågor. Om vi inte hade informerat dem om syftet med studien, kan de enligt Johansson och Svedner (2010) känna att de inte blir respekterade. ”Examensarbetet måste byggas på respekt för de människor som deltar.” (s.20)
- *samtyckeskravet*, som innebär att den som deltar i en undersökning själv får bestämma över sin medverkan. Vi informerade informanterna om att de när som helst fick avbryta intervjun utan minsta problem. Även här handlar det om respekt för de inblandade i studien. Eftersom vi kände informanterna innan intervjuerna, var vi medvetna om att det kunde få dem att känna sig pressade att svara så bra som möjligt. Dock upplevde vi inte detta som något problem, och våra informanter var nöjda.
- *konfidentialitetskravet*, som innebär att alla uppgifter om de medverkande i undersökningen skall ges största möjliga konfidentialitet och att personuppgifter skall förvaras så att obehöriga ej kan ta del av dem. Vi informerade om detta genom förklaringen att inga personer, förskolor eller skolor kommer att namnges, så att de kan identifieras.
- *nyttjandekravet*, som innebär att uppgifter som är insamlade om enskilda personer endast får användas för forskningsändamål i vår studie. Innan vi började intervjun förklarade vi att allt vi spelade in med diktafonen och bearbetningen av intervjuerna kommer endast användas av oss i forskningssyfte för denna studie.

För oss är det viktigt att vara professionella och följa de etiska reglerna som gäller vid intervjuer. ”Genom att följa dessa forskningsetiska anvisningar visar man respekt för de personer som deltar.” (Johansson och Svedner 2010, s.20).

Genomförande av intervjuer

När vi genomförde samtliga fyra intervjuer satt vi i enskilda rum, och med en informant i taget. Vi valde att spela in intervjuerna med en diktafon, för att inte missa något och för att lättare kunna bearbeta resultatet. Vi valde att dela upp ansvaret över intervjuerna. En av oss var ansvarig över frågorna och styrde samtalet, medan den andra antecknade om det behövdes men ändå var delaktig i samtalet. Den av oss som kände informanten hade ansvaret för just de intervjuerna. Detta för att vi ansåg att det bidrog till större trygghet hos informanten, så att denne vågade öppna sig mer och inte känna oro för att säga ”fel”. Anledningen till att vi båda deltog under samtliga intervjuer, var för att få bådas tolkningar av svaren och för att lättare kunna diskutera resultatet. Även fast vi använde oss av en diktafon där allt spelades in, ansåg vi båda att det är lättare att tolka svaren om man varit delaktig i själva intervjun.

Resultat

I resultatdelen kommer vi att sammanställa de intervjuer vi gjort med fyra pedagoger. För att kunna göra jämförelser mellan förskollärare och lärare i diskussion och egna reflektioner redovisar vi resultatet från förskollärarna respektive lärarna var för sig.

Informanternas bakgrund och erfarenheter av elever i behov av särskilt stöd

Förskollärarna vi intervjuade arbetar på samma förskola men på olika avdelningar. Förskolan består av två avdelningar där det går barn mellan ett och fem år. För närvarande har förskolan ett barn med diagnos och som är i behov av särskilt stöd. All personal på förskolan har en pedagogisk utbildning. Förskolan har arbetat med inkludering under en längre tid.

Båda pedagogerna har förskolläraryt utbildning och har erfarenheter av att arbeta med barn i behov av särskilt stöd, men den ena har något mer erfarenheter för att den har arbetat längre inom förskolan. Pedagogerna har dock inte någon vidareutbildning inom specialpedagogik.

Lärarna arbetar tillsammans på en liten skola men den ena arbetar även på en större skola några dagar i veckan. På båda skolorna finns elever i behov av särskilt stöd. Den mindre skolan är uppdelad i två klasser med blandade årskullar. Den större skolan består av ca 500 elever från F-9.

En pedagog har lärarutbildning år 1-7 med inriktning sv/so och engelska som tillval. Denne har även en vidareutbildning inom specialpedagogik och har arbetat som speciallärare i 8-9 år men saknar utbildning som speciallärare.

En pedagog har lärarutbildning år 1-7 med inriktning sv/so och idrott och har även gått en termin på lärarlyftet inom specialpedagogik. Denna har erfarenheter av att arbeta med elever i behov av särskilt stöd i ca 10 år.

Förskollärarnas upplevelser om inkludering

När det gäller begreppet inkludering är båda pedagogerna frågande. De vet inte exakt vad inkludering innebär men när vi förklarar betydelsen och att det är ett nytt begrepp som härstammar från integreringsbegreppet förstår de. Därmed betyder inkludering för dem att alla ska få ta plats i skolan, alla ska få samma förutsättningar och att man ska utgå ifrån varje individs behov. På frågan om hur de arbetar med inkludering har pedagogerna samma

tankesätt. De menar att det är viktigt att barnet i behov av särskilt stöd är inkluderat i stora gruppen och känner sig som en av de övriga. ”Om vi gör en utflykt till exempel, då ser vi till att vi är så många personer så att det barnet ska kunna följa med utan problem så barnet ska inte behöva stanna hemma för att vi inte kan hantera det.” (Pedagog). Barnet behöver samtidigt extra träning som de utför enskilt med barnet under ca 30 minuter om dagen ”...man kan säga att det är inkludering hela tiden men så tar man ut barnet från gruppen ungefär en halvtimme då man gör så kallad bordsträning där man sitter specifikt och jobbar.” De olika övningarna som barnet utför är rekommenderade från habiliteringen² som är delaktiga i barnets placering på förskolan. Dessa övningar kan vara allt ifrån att spela spel, hålla i en krita, klippa, måla och till att förstå begreppsbildning överhuvudtaget. Materialet som används till detta barn är oftast färdig lagt så pedagogerna vet exakt vad och hur de ska gå tillväga. Även grovmotoriksövningar tillämpas som enligt habiliteringen anses kan göras inomhus, medan pedagogerna anser att dessa är lättare att utföra utomhus med den övriga gruppen. Övrig tid är barnet i den stora gruppen och är delaktig i verksamheten.

En av pedagogerna uttrycker sig att ”träning är inte livet, utan det är livet som är träning” och det har förskolan tagit fasta på. Pedagogen menar att det är så deras pedagogik ser ut, att man leker in all kunskap och så tycker de att alla barn ska lära sig, även de med särskilda behov måste få den chansen.

För att detta arbetssätt ska fungera, krävs det enligt pedagogerna att cheferna ger sitt fulla stöd vilket de känner att de har. Tack vare chefernas stöd och enig personal, anser pedagogerna att inkludering är ett fungerande arbetssätt. Pedagogerna anser dock att det finns vissa svårigheter för att få en fungerande inkludering. Dessa svårigheter kan vara att inte känna sig tillräcklig och att förväntningarna är för höga. Föräldrar kan vara en bidragande orsak till detta då vissa kräver mer än vad de är berättigade till och det kan bidra till att pedagogerna känner sig otillräckliga. I och med detta anser pedagogerna att de övriga barnen kan bli lidande för att energin måste läggas på det enskilda barnet. Mer resurser och ett stabilt arbetslag kan motverka dessa svårigheter men viktigt är också att veta vad uppdraget är inom förskolan och

² Habilitering – *Habilitering är en verksamhet som ger råd, stöd och behandling till dig som har en omfattande funktionsnedsättning för att du ska kunna leva ett så självständigt liv som möjligt. Stödet anpassas medicinskt, psykologiskt, socialt och pedagogiskt utifrån dina behov.* (Stockholms Läns landsting 2010-12-08)

inte sätta för höga mål, vilket annars kan bli en belastning.

En av pedagogerna menar att inkludering som arbetssätt endast är positivt. ”Jag ser bara fördelar.” Barnen blir hjälpsamma, empatiska och medvetna om att alla är lika mycket värda. Detta håller även den andra pedagogen med om, samtidigt poängterar denna att det krävs mer resurser för att inkludering ska vara ett hållbart arbetssätt.

Vi frågade även pedagogerna om de arbetade utifrån styrdokumentet när det gäller inkludering. Deras första reaktion var tystnad och efter att ha funderat en stund svarade båda att de självklart hade styrdokumentet i bakhuvudet men de ”petar” inte i de varje dag. En av pedagogerna påpekar att de måste ha ”tänket” kring styrdokumentet hela tiden och detta gäller alla barn och inte bara de i behov av särskilt stöd. När det gäller planering och utvärdering så utgår de alltid från styrdokumentet och läroplanen har de även uppsatt i hallen så att både pedagoger och föräldrar kan ta del av den vid behov. En pedagog berättar om en händelse där en förälder ställde för högt krav vilket pedagogen inte har som sitt uppdrag. Då påvisade hon för föräldern vad som stod i läroplanen och att dennes krav inte fanns med i pedagogens uppdrag, vilket föräldern då accepterade.

Avslutningsvis poängterar båda pedagogerna att de är medvetna om vad som står i styrdokumentet när det gäller inkludering och att de arbetar utifrån dessa dagligen.

Lärarnas upplevelser om inkludering

Pedagogerna anser att begreppet inkludering innebär att alla ska acceptera och respektera alla för den de är och att alla ska kunna samverka med varandra trots olika förutsättningar. Den ena benämner inkludering så här:

”Att alla är med, alla är tillsammans oavsett ålder, svårigheter, kunskaper, att liksom alla är med på nåt vis tänker jag.”

I den mindre skolan går flera årskullar i samma klass och där finns även elever i behov av särskilt stöd som har olika diagnoser eller andra svårigheter. Oftast är eleverna tillsammans i klassrummet oavsett förutsättningar och läraren går separat till dem som behöver extra stöd. Ibland får de elever som behöver gå till ett enskilt rum och arbeta med specialanpassat material som kan vara ett program på datorn. Detta är något som pedagogerna har förankrat

med föräldrarna och gjort upp en plan i förväg. De har även gjort åtgärdsprogram för alla elever så att pedagogerna är väl förberedda om den enskildes behov. Skulle det uppstå problem så har de även en ”plan B” som de beskriver det. Något som fungerar väldigt bra för elever i behov av särskilt stöd, är enligt en av pedagogerna, vanlig katederundervisning. Denne tror att det beror på att det är struktur och tydligheter. ”Det kan anses gammaldags och tråkigt, men det fungerar”, menar pedagogen, för att det inte krävs lika mycket av eleven då som det gör vid t ex grupparbeten eller andra arbetsätt.

Trots att klasserna består av olika årskullar, vilket gör att eleverna har olika mål och förutsättningar tycker ändå en av pedagogerna att inkludering är ett fungerande arbetsätt. Denne påpekar dock att just för tillfället har de en assistent som underlättar arbetet i klassrummet, annars är det ganska tufft. Vidare menar denne att det är viktigt att arbeta mellan eleverna så det inte blir konflikter för att någon anses vara annorlunda och då krävs det öppenhet och diskussioner mellan lärare och elever.

På frågan om pedagogerna anser att inkludering är ett hållbart arbetsätt, svarar den andre informanten så här:

”Det som inte är bra är ju när det finns vissa som stör sig på varandra och retar upp varandra men tanken är ju att i det bästa av världar ska det ju fungera så tanken är ju bra. För dom ska ju in i samhället tillsammans. De ska ju slipas tillsammans. Men ibland är det ju väldigt knepigt när det finns dom som inte accepterar varandra. Då kanske man börjar fundera om det är värt det”.

Samma pedagog arbetar även på en större skola några dagar i veckan och har andra erfarenheter av hur man arbetar med elever i behov av särskilt stöd. Denna beskriver att de har något som kallas för ”studio” dit elever får gå för att få extra stöd av en enskild pedagog. Eleverna arbetar precis med det som de andra gör i klassrummet men i studion får de mer stöd och lugnare arbetsmiljö. Behovet av att gå till studion varierar beroende på dagsläget, vilket kan innebära att allt ifrån en elev till fyra-fem stycken vistas där. Pedagogen beskriver vidare att studion upplevs positiv av eleverna och att det är valfritt att gå dit.

Fördelarna med inkludering enligt pedagogerna är att eleverna lär sig acceptera varandra och att de inte är annorlunda trots olika behov. ”Fördelar är ju att andra får en förståelse för att vi

inte är lika allihopa...” (Pedagog). Eleverna i behov av särskilt stöd får gemenskap och blir ”en i gänget”. En av pedagogerna nämner att om eleverna istället skulle bli skickade till ett eget rum kommer de ifrån gemenskapen mellan kompisar och kan bli beroende av en vuxen. I och med gemenskapen som inkludering bidrar med, enligt pedagogerna, får de även en öppenhet mellan elever, lärare och föräldrar. De menar också att om eleven själv kan berätta om sitt särskilda behov så är det lättare att få förståelse hos övriga i klassen, för vad de behöver extra hjälp med. I vissa fall där eleven kanske inte vill berätta själv har föräldrarna skrivit ett brev till andra föräldrar och berättat om sitt barns särskilda behov. Detta bidrar också till mer förståelse hos varandra.

Även om de arbetar med inkludering på denna skola så menar de att det också finns vissa nackdelar. Pedagogerna anser att det kan skapa irritation i klassen när vissa elever kanske har mer spring i benen än andra, och att det kan störa arbetsron i klassen. Då gäller det att hitta metoder som gör att det inte blir så, trots att det kan vara svårt anser de. Ett exempel på det är att eleven som ”stör” kan få gå ifrån klassen och ta en liten paus eller vila i ett eget rum, där de även har möjligheten att fortsätta arbeta med skolarbetet. Den möjligheten finns på denna skola, i form av många små rum som är anpassade för det.

Eleverna ser inkludering om en naturlig del, berättar pedagogerna, och det är inget konstigt för dem. Eleverna leker med varandra oavsett hur olika de är, och varje vecka arbetar de med värdegrunden och hur man ska vara mot varandra. På så sätt framhålls det att alla är olika, och alla ska behandlas lika.

Det som också är viktigt, enligt pedagogerna, för en fungerande inkludering är att de får stöd från övriga på skolan, dvs. chefer, arbetslag och rektorer. Men tyvärr, menar en av pedagogerna, får de inte alltid det stöd de behöver från chefer som tycker att de ska klara sig själva. De menar också att vissa chefer inte har förståelse för hur situationen för lärarna är. Då kan pedagogerna behöva gå ihop och stå på sig för att få de resurser de behöver. Det är viktigt att inte bara se till sig själv, inkludering innebär att hela skolan jobbar för det.

”Man måste hjälpas åt i arbetslaget och stödja varandra och se större än bara till sig själv. Man måste tänka större och hjälpas åt”.

Fast skollagen säger att alla skolor är skyldiga att tillgodose alla elevers behov, räcker aldrig

pengar och resurser till. Detta gör att det blir mycket svårt att verkligen tillgodose alla elevers behov, enligt pedagogerna. På frågan om pedagogerna utgår från styrdokumentet fick vi svaret att de gör så gott de kan för att få till det, och att de utgår från en folder som de arbetat ihop utifrån olika styrdokument. Demokrati, miljö, allas lika värde och värdegrunden är det som de lägger stor vikt vid just nu.

Avslutningsvis påpekar pedagogerna vikten av att våga fråga andra om hjälp för att få det att fungera med inkludering, och en av dem sammanfattar det så här: ”För det första så gäller det att stå lugn själv i stormen för att orka, för man kan inte göra mer än sitt bästa och lägga sig på en nivå så man fixar det själv”.

Sammanfattning resultat

Vårt resultat visar att pedagogerna på både förskolan och skolan anser att en inkluderande verksamhet är i stort sett positivt. Pedagogerna strävar efter att få barn och elever att känna gemenskap oavsett förutsättningar i en skola för alla. Däremot anser de att det krävs mer resurser och stöd från chefer och övrig skollledning för att inkludering ska vara ett helt fungerande arbetssätt. Vidare menar de också att det kan vara svårt att räkna till för att främja alla barn och elevers olika behov. Dessa antaganden styrker även Assarson (2009) i sin studie där denne beskriver att ”en skola för alla” kan anses som något som alla önskar ska fungera, men som samtidigt kan kännas ohanterligt och svårt att uppnå. Vidare beskrivs att pedagoger kan känna viss uppgivenhet inför de krav som ställs på dem.

”För många pedagoger kan det kännas som ett övermäktigt påbud från ideologer, politiker och en allmänhet som inte har insikt i och förståelse för de villkor och den komplexitet som råder i skolorna. Det uppstår då en legitimitetskonflikt mellan pedagoger och övriga samhälle och många pedagoger känner en uppgivenhet inför de krav de ställs inför”. (Assarson, 2009, s.12)

Resultatet visar också att alla pedagoger i undersökningen strävar efter att följa styrdokumentens mål när det gäller en skola för alla, så gott de kan.

Diskussion och egna reflektioner

Eftersom syftet med vår studie är att få en ökad kunskap om inkludering och vetskap om hur pedagoger på förskola och skola upplever inkludering, kommer vi i denna del i vår studie göra en jämförelse mellan pedagogernas upplevelser om inkludering. Vi kommer även att koppla ihop tidigare forskning med resultatet och våra egna tankar kring detta. För att få en klarare översikt av detta kapitel väljer vi att dela in diskussion och egna reflektioner i olika rubriker.

Våra tankar om inkludering

Det framgår i resultatet att begreppet inkludering inte är bekant för alla pedagoger, vilket vi anser vara förvånande då vi antog att de kände igen begreppet, eftersom de arbetar med inkludering och strävar efter en skola för alla. Förklaringen till detta kan enligt oss vara att begreppet inkludering infördes senare än integrationsbegreppet, som pedagogerna istället använde. De använde även begreppet en skola för alla. Vi förklarade innebörden och skillnaderna mellan inkludering och integrering för pedagogerna. Inkludering innebär att skolan ska organiseras så att den även passar elever i behov av särskilt stöd och inte att eleven ska anpassa sig efter skolan som integrering innebär. (Skritic 1995 i Nilholm 2007). Efter förklaringen insåg alla pedagogerna innebörden av begreppet inkludering och gav oss deras syn på begreppet.

”För mig så innebär det att alla ska ha plats, alla ska få ta plats, och utifrån individens egna behov så ska man ställa upp”. (Förskollärare)

”Dels att man ska acceptera alla för den dom är och att alla blir respekterande för den dom är. Och att alla ska kunna samverka med varandra trots olika förutsättningar och att alla ska få känna sig välkomna och att de duger som de är. Det gäller ju att jobba mellan eleverna så det inte blir konflikter för att någon är annorlunda”.(Lärare)

Vår uppfattning är att pedagogerna på förskolan och skolan tänker lika när det gäller begreppet inkludering, att det viktiga är att alla är lika mycket värda och att man ska samverka trots olika förutsättningar. Enligt Andersson (2007) är det viktigt att man som pedagog känner till begreppet inkludering och menar att utan förståelse är det svårt att nå önskat resultat. Vidare menar Andersson att utbildning om en skola för alla också är viktigt. Pedagogerna i vår studie har enligt oss större kännedom om begreppet en skola för alla än begreppet inkludering, vilket kan förklaras med att styrdokumentet använder sig av begreppet en skola

för alla.

Arbetsätt

Leatherman (2007) beskriver några pedagogers uppfattningar om inkludering och hur de på bästa sätt kan arbeta för att tillfredsställa barnen i behov av särskilt stöd. Att ha en bra attityd till barnen och att inte göra någon skillnad på dem, spelar en stor roll enligt dessa. Det framkommer i vårt resultat att de pedagoger vi intervjuat håller med om detta då de menar att det är viktigt att visa respekt för alla barn och att eleverna lär sig acceptera varandra trots olikheter.

Både Leatherman (2007) och Göransson (2007) påpekar vikten av att bli uppbackad av hela skolan för att få ett mer framgångsrikt klassrum. Med detta menar de att positiva attityder och stöd från chefer, arbetskamrater och specialpedagoger kan ligga till grund för en fungerande inkludering. Våra informanter hävdar också att detta är en viktig aspekt för att uppnå framgång. Dock är det inte alla förskolor och skolor som får detta stöd. De två lärarna i vår intervju anser att de ibland inte får tillräckligt med stöd från chefer. En av dem uttrycker sig så här:

”Jag kan ju säga att vi INTE har stöd därifrån, och de har inte förståelse för hur vår situation är. Det där fixar ni på nåt sätt, det är det vi får höra. Och då har vi elever som kanske mår jättedåligt och behöver stöd”.

Detta är enligt oss ett skrämmande svar, då både den forskning vi tagit del av och vårt resultat påpekar vikten av att verkligen få de stöd man behöver för att tillgodose alla elevers behov. Rektorns ansvar är enligt skollagen att ”hålla sig förtrogen med det dagliga arbetet i skolan” (2kap, 2§) Vilket innebär att denne har ansvaret för att personalen ska få det stöd de behöver för att kunna uppnå kraven. När vi ställde samma fråga till förskollärarna fick vi mer positiva svar angående stöd. De menar att de har chefernas fulla stöd och anser att det är en bidragande anledning till att de har en fungerande inkludering på förskolan.

Göransson (2007) menar att flexibilitet och kompetens bör finnas hos alla pedagoger som är verksamma inom förskola/skola och som strävar efter en skola för alla. För att kunna tillgodose alla elevers olika behov krävs kunskaper och anpassningsmöjligheter hos pedagogerna. I vårt resultat framkommer det att pedagogerna strävar efter att vara så flexibla

som möjligt och att försöka anpassa material och miljöer så det passar alla individer. Några exempel på flexibilitet hos våra informanter är: övningar som sker utomhus trots rekommendationer från habiliteringen om att vara inomhus, individanpassat material såsom dator, gå ifrån till eget rum för att vila om det krävs eller att få sitta ostört i klassrummet.

Vi har efter denna studie förstått att det krävs otroligt mycket arbete och kunskap för att uppnå en fungerande inkludering. Då vi tidigare ansett att skolans mål har varit det väsentliga att uppnå har vi nu ändrat uppfattning. Specialpedagogen Karin Nilsson blev intervjuad i en artikel i tidningen Specialpedagogik, där hon hävdar att värdegrunden och värderingar är det viktiga när det gäller inkludering och att målen får komma i andra hand. Detta anser vi vara väldigt intressant. Nilsson menar vidare att när eleverna känner sig sedda och trygga kan de fokusera på målen. Vårt resultat kan jämföras med Nilssons tankar kring värdegrunden, då en av våra informanter beskriver att de i sin verksamhet arbetar mycket med värdegrundsövningar och alla elevers lika värde.

”Vi jobbar mycket med det här med värdegrunden och hur man ska vara mot varandra. Det jobbar vi med varje vecka, schemalagt. Och nu har vi temaarbete också som löper över hela terminen som behandlar det här med att vi är olika och att vi ska behandlas bra oavsett vad vi har för olika sätt att vara”. (Lärare)

I det stora hela anser vi att pedagogerna i vår studie arbetar på liknande sätt när det gäller inkludering, oavsett förskola eller skola, kunskap och flexibilitet är grundpelarna.

Skillnaderna är enligt oss, att förskollärarna får mer stöd från chefer medan lärarna känner att de får klara sig mer på egen hand. En annan skillnad är att lärarna arbetar med värdegrunden schemalagt, medan de i förskolan har det i sin verksamhet under hela dagen i t ex leken.

För- och nackdelar med inkludering

Förskollärarna i vår studie är positiva till inkludering då de menar att barnen blir hjälpsamma, empatiska och medvetna om att alla är lika mycket värda. De menar vidare att de barn som är i behov av särskilt stöd känner mer gemenskap och som en av de övriga då de är inkluderade i den stora gruppen. Vilket även bidrar till att barnen i behov av särskilt stöd får chansen att leka in kunskap med de övriga barnen. Tideman m.fl. (2004) anser att elever i behov av särskilt stöd generellt lär sig bättre i en skola för alla. Socialt samspel och uppförande är några saker som de kan lära sig av att vara delaktiga i den övriga gruppen.

Dock påpekar förskollärarna att det finns vissa nackdelar, t ex att det känner sig otillräckliga och att förväntningarna på dem är för höga. Detta kan bidra till att de övriga barnen blir lidande då mycket tid går åt till det enskilda barnet. Mer resurser och mindre krav kan motverka dessa svårigheter, enligt dem.

Även lärarna i vår studie anser att inkludering är positivt för att eleverna lär sig acceptera varandra, känner gemenskap och blir en i gänget. Om eleven i behov av särskilt stöd istället skulle bli ”skickad” till ett eget rum kommer de ifrån gemenskapen med de andra. De anser även att inkludering bidrar till en öppenhet mellan elever, lärare och föräldrar. För eleverna är inkludering en naturlig del, de leker med varandra oavsett olikheter och accepterar att alla är olika. Forskning styrker också detta då Andersson (2001) i en redovisning av föräldrars åsikter om inkludering, påvisar att eleverna tidigt lär sig att umgås med alla människor och undviker fördomar i framtiden.

En nackdel med inkludering, enligt lärarna i vår studie, är att det kan uppstå viss irritation hos de andra barnen då de elever som behöver mer stöd kan störa arbetsron i klassrummet. Tideman m.fl. (2004) styrker detta genom att påpeka att vissa föräldrar och lärare i specifika fall kan ha negativa uppfattningar om inkludering. Elever i behov av särskilt stöd kan störa resten av klassen, vilket kan få en negativ inverkan på dessa elever. I likhet med förskollärarna anser även lärarna att mer resurser krävs för att kunna tillgodose alla elevers behov. Även här gör vi kopplingar att förskollärare och lärare har samma åsikter om för- och nackdelar med inkludering. Dock förespråkar en lärare att den så kallade ”studion”, som denne berättar om i intervjun, är ett bra arbetssätt. Studion är ett enskilt rum dit elever i behov av särskilt stöd kan gå och få extra hjälp. Detta anser vi med stöd av Salamancadeklarationen (2006) är att exkludera eleverna istället för att inkludera.

”Att sända barn till särskilda skolor – eller att sammanföra dem i specialklasser eller avdelningar inom en viss skola på varaktig basis – bör vara en undantagslösning att förordas endast i de sällsynta fall där det har klart påvisats att undervisning i vanlig klass inte kan tillgodose ett barns undervisningsrelaterade eller sociala behov eller när så krävs med hänsyn till det barnets eller andra barns bästa”. (Salamancadeklarationen 2006, s.19).

Men eftersom det är valfritt för eleverna och att de upplever studion som något positivt, kan det enligt oss vara ett bra sätt för dessa elever att få sina särskilda behov tillfredsställda, trots att de inte är inkluderade i ”vanliga” klassen.

Styrdokument

I resultatet kommer vi fram till att pedagogerna använder sig av styrdokumenterna för att försöka uppnå en skola för alla. De har kunskapen om vad som står i styrdokumenterna och vilka krav som ställs på dem. De menar att de har styrdokumenterna och ”tänket” i ”bakhuvudet”, vilket bidrar till att de dagligen utgår från dessa. Vid planeringar och utvärderingar synar de styrdokumenterna mer noggrant för att verkligen se att de följer dessa och att de uppnår kraven som ställs. Vi anser att det är viktigt att alla pedagoger har kunskap om styrdokumenterna och följer dem vilket vårt resultat påvisar att pedagogerna har och gör.

Avslutande reflektioner

Vi kan efter denna studie konstatera att likheterna mellan förskola och skola när det gäller inkludering, är större än skillnaderna. De tänker och arbetar på liknande sätt och strävar efter att uppnå en skola för alla. Men vi anser att ett större samarbete mellan förskola och skola kan underlätta arbetet med barnen i behov av särskilt stöd. Med detta menar vi att pedagogerna på förskolan kanske borde informera skolans pedagoger om vilka barn/elever som är i behov av särskilt stöd, för att underlätta för framtida planering när det gäller att tillgodose alla elevers behov. Eller är det bättre att inte veta, för att skapa sig en egen uppfattning? Svaret på denna fråga kommer vi troligtvis finna efter att ha arbetat som pedagog några år, och har mer arbetserfarenhet.

Något som vi har uppmärksammat under studiens gång är hur viktigt det är som pedagog att verkligen ha kunskap om barn i behov av särskilt stöd, och hur man tillfredsställer alla barns behov. Innan vi påbörjade vår studie hade vi väldigt lite kunskap om detta ämne vilket beror på att vår utbildning inte erbjudit kunskapen som behövs. I utbildningen finns vissa tillval man kan göra, som t ex specialpedagogik, men vi anser att det borde vara en större del i den grundläggande lärarutbildningen eftersom det även står i styrdokumenterna att kunskap om barn i behov av särskilt stöd bör finnas hos pedagogerna. Salamancadeklarationen uppmanar alla regeringar att, ”tillse att lärarutbildningen och fortbildningen av lärare inom ramen för en systematisk förändring, anpassas till undervisningen av elever med behov av särskilt stöd inom det ordinarie skolväsendet”. (s.12)

Efter vår studie har i alla fall vi fått mer kunskap om detta, vilket känns tryggt för framtiden. Dock anser vi att det krävs ännu mer kunskap och utbildning för att vi ska kunna uppnå kraven som ställs för en skola för alla. Vi har kommit en bit på väg och intresset har väckts hos oss för att vilja veta mer. Med denna studie hoppas vi att även andra får ökat intresse om detta viktiga ämne. Även pedagogerna i vår studie styrker våra tankar kring detta, då de alla anser att lärarutbildningen borde innehålla mer specialpedagogik.

Vi anser, till likhet med de intervjuade pedagogerna, att det krävs mycket mer resurser för att en skola för alla ska vara optimal. Resultatet i vår studie visar att det i viss mån fungerar, men att med mer resurser skulle det kunna bli ännu bättre för både elever och pedagoger. Det borde, enligt oss, vara en självklarhet att pedagogerna får de resurser och stöd som krävs för att kunna tillgodose alla elevers behov. Men verkligheten ser tyvärr inte så ut, där ekonomin inte räcker till och där vissa politiker verkar anse att det finns bättre saker att lägga pengar på. Att lägga flera miljoner på ett nytt torg i stället för att lägga de pengarna på skolan, är enligt oss, ofattbart.

Under en av våra intervjuer berättar en pedagog om ett besök på en skola denna gjorde i London. På skolan gick det 800 elever varav endast fyra stycken hade en diagnos, vilket man kan jämföra med vissa skolor i Sverige där det kan gå fyra stycken med diagnos i en och samma klass. Vad kan detta bero på undrar vi? Och samma fråga ställde sig pedagogen i intervjun. Vi har även under studiens gång fått ta del av ett exempel där en elev i Sverige fått diagnosen ADHD³, men efter flytt till England och engelsk skola har denne elev, enligt informanten, mer eller mindre blivit av med diagnosen. Eleven blev uppmärksam, kunde koncentrera sig och hade kontroll över sig själv i den nya skolan, till skillnad mot skolan i Sverige. Detta är inte något vi kan garantera någon sanning i, men det väcker mycket tankar och frågor hos oss. Har skolorna i England bättre struktur och disciplin som gör att skolan fungerar för många barn? Och kan det vara så att vi i Sverige överdiagnostiserar barn, bara för att få en lösning på ”problembarnen”? Nöjd (2010) visar forskning från Socialstyrelsens patientregister att neuropsykiatriska diagnoser har ökat kraftigt på bara sex år. När det gäller barn upp till sex års ålder har antalet diagnoser nästan fördubblats. Om man ser till alla åldrar

³ *Attention Deficit Hyperactivity Disorder*, ursprungligen amerikansk benämning på en utvecklingsavvikelse med debut i barndomen och med dominerande symtom i form av bristande uppmärksamhet, koncentrationssvårigheter, överaktivitet och impuls kontrollbrist. (Nationalencyklopedin)

har diagnoser som adhd, damp och ”uppmärksamhetsstörning med hyperaktivitet” ökat från 5000 till 27000 fall under samma period. Det finns även de barn som behöver extra stöd i skolan, men som inte har någon diagnos och därför tillförs inga extra resurser till dessa barn. 80 % av resurserna går till barn med fysiska handikapp. Gunnar Åsén, projektledare för Skolverkets utvärderingar, säger: ...”att det starka sambandet mellan diagnos och stöd kan innebära en risk för överdiagnostisering”. (Nöjd, 2010). Detta anser vi är väldigt svåra och intressanta frågor, och det skulle vara ett tänkvärt ämne att forska vidare om.

Avslutningsvis är våra reflektioner om inkludering positiv, trots svårigheterna med för lite resurser och stöd. Att alla barn och elever ska få känna sig lika mycket värda, och få känna gemenskap med de övriga är något som inte kommer att uppfyllas om de i stället blir exkluderade från gruppen.

Metoddiskussion

Vi valde att göra kvalitativa intervjuer med fyra pedagoger. Två stycken arbetar på en förskola och de andra två på en skola år 1-6. Så här i efterhand känner vi att det hade varit intressant att göra ännu fler intervjuer och skickat ut enkäter för att få ett bredare resultat. Vi hade även kunnat valt att göra intervjuerna på helt olika förskolor och skolor, av samma anledning. Dock anser vi att metoden ändå har fungerat väl, till denna studies storlek, och att vi har fått svar på våra frågeställningar. Vi har även uppnått syftet med studien.

Tillförlitligheten i studien hade kunnat vara större om vi hade varit på flera olika förskolor/skolor och intervjuat. Om vi hade valt informanter mer slumpmässigt där de kanske inte arbetar med inkludering, är det möjligt att vi hade fått ett annorlunda resultat, då vi redan visste att våra utvalda arbetar med inkludering. När det gäller validiteten av studien, som enligt Johansson och Svedner (2010) innebär att studien ger en sann bild av det som undersökts, anser vi att vår studie är för liten för att avgöra det. Men för vårt syfte täcker ändå resultatet det vi ville undersöka.

För framtida forskning inom detta ämne skulle det vara intressant att lyfta fram elevers syn på inkludering. Hur elever i behov av särskilt stöd uppfattar att gå i en klass med alla andra och även hur de övriga eleverna uppfattar det? Som vi tidigare nämnt skulle det även vara intressant att forska vidare om varför det ”lättare” sätts diagnoser på barn i Sverige, än i t.ex. England?

Referenser

Andersson, B. & Thorsson, L. (2007). *Därför inkludering*. Specialpedagogiska institutet.

Andersson, B. (2001). Integrering i skolan – ett exempel på samverkan mellan särskola och grundskola. I Tullie, R. & Hill, A. (2001) (red.) *Boken om integrering: idé, teori, praktik*. Lund: Studentlitteratur.

Assarson, I. (2009). *Utmaningar i en skola för alla- några filosofiska trådar*. Liber: Stockholm

Avellan, K. (2007). Vikten av att mötas - tankar kring inkludering i grundskolans senare år. I Andersson, B. & Thorsson, L. (2007). (red.) *Därför inkludering*. Specialpedagogiska institutet.

Backman, J. (1998). *Rapporter och uppsatser*. Studentlitteratur: Lund

Brodin, J. & Lindstrand, P. (2004). *Perspektiv på en skola för alla*. Studentlitteratur: Lund

Göransson, K. (2007). Olikhetens plats i den inkluderande skolan. I Andersson, B. & Thorsson, L. (2007). (red.) *Därför inkludering*. Specialpedagogiska institutet.

Johansson, B. & Svedner, P-O. (2010). *Examensarbetet i lärarutbildningen*. Kunskapsföretaget AB: Uppsala

Leatherman, J. (2007). "I just see all children as children" : Teachers perceptions about inclusion. *The Qualitative report*: Vol 12, No 4.

Linikko, J. (2009). *Det gäller att hitta nyckeln... Lärares syn på undervisning och dilemman för inkludering av elever i behov av särskilt stöd i specialskolan*. Stockholms Universitet: Stockholm.

Muntzing, G. & Voss- Wikström, C. (2007). Att arbeta tillsammans. I Andersson, B. & Thorsson, L. (2007). (red.) *Därför inkludering*. Specialpedagogiska institutet.

Nilholm, C. (2007). *Perspektiv på specialpedagogik*. Studentlitteratur: Lund

Nöjd, M. (2010). *Kraftig ökning av diagnoser*.

<http://lararnasnyheter.se/forskolan/2010/10/05/kraftig-okning-av-diagnoser> (Hämtat 2010-11-23)

Rosenqvist, J. (2003). *Forskningstrender inom det specialpedagogiska fältet*.

<http://www.lund.se/Global/F%C3%B6rvaltningar/Kultur-%20och%20fritidsf%C3%B6rvaltningen/Alla%20vinner/Jerry%20Rosenqvist.pdf?epslanguage=sy> (Hämtat 2010-12-15)

Sari, H., Celiköz, N., Secer, Z. (2009). An analysis of pre-school teachers and student teachers attitudes to inclusion and their self-efficacy. *International journal of special education*, 2009, Vol 24, No 3.

Svenska Unescorådet (1996). *Salamancadeklarationen*

Tideman, M., Rosenqvist, J., Lansheim, B., Ranagården, L., Jacobsson, K. (2004). *Den stora utmaningen*. Högskolan i Halmstad och Malmö Högskola.

Utbildningsdepartementet (1994). *Läroplan för det obligatoriska skolväsendet, förskoleklassen och fritidshemmet. Lpo94*. Stockholm: Fritzes

Utbildningsdepartementet (1998). *Läroplan för förskolan. Lpfö98*. Stockholm: Fritzes

Vestin, L. (2010). *Inkludering är normen*.

<http://lararnasnyheter.se/specialpedagogik/2010/03/29/inkludering-ar-normen> (Hämtat 2010-12-01)

Vetenskapsrådet. (2009). *Forskningsetiska principer inom humanistisk- samhällsvetenskaplig forskning*. <http://www.stingerfonden.org/documents/hsetikregler.pdf> (Hämtat 2010-11-18)

Nationalencyklopedin 2010-11-16

<http://www.ne.se/kort/exkludera>

Skollagen 2010-11-18

<http://www.riksdagen.se/webbnav/index.aspx?nid=3911&bet=1985:1100>

Stockholms landsting 2010-12-08

<http://www.varguiden.se/Sa-funkar-det/Stod/Habilitering/>

Svenska Uneskorådet 2010-12-08

<http://www.unesco.se/Bazment/Unesco/sv/Om-Unesco/Om-Unesco.aspx>

Bilagor

Intervjuguide

1. Berätta kort om din pedagogiska utbildning och erfarenheter av att arbeta med barn/elever i behov av särskilt stöd.

2. Vad innebär begreppet inkludering/ en skola för alla för dig?
 - Har du någon speciell utbildning när det gäller specialpedagogik, eller ”bara” den vanliga lärarutbildningen?

3. Hur arbetar ni med inkludering?
 - Delvis, eller hela tiden?
 - Hur fungerar det?
 - Vad är viktigt att tänka på när det gäller inkludering?
 - Är det något som du upplevt som särskilt svårt när det gäller inkludering?

4. Vilka fördelar/nackdelar finns det inom inkludering enligt dig?

5. Är inkludering ett hållbart arbetssätt enligt dig?

6. Arbetar ni utifrån styrdokumentet när det gäller en skola för alla?
 - Vet ni vad det står i styrdokumentet när det gäller en skola för alla?

7. Hur anser ni att barnen/ eleverna upplever inkludering?
 - Från elever i behov av särskilt stöd perspektiv?
 - ”vanliga” elevers perspektiv?